

МЕГАТРЕНД УНИВЕРЗИТЕТУ
ФАКУЛТЕТУ ЗА КУЛТУРУ И МЕДИЈЕ БЕОГРАД
ЗАВРШНИ РАД НА СТУДИЈАМА ТРЕЋЕГ
СТЕПЕНА

Докторска дисертација

(навести: ДОКТОРСКА ДИСЕРТАЦИЈА ИЛИ УМЕТНИЧКИ ПРОЈЕКАТ)

На основу одлуке Сената Универзитета од _____, пошто смо проучили урађену докторску дисертацију _____ под називом:

(навести: ДОКТОРСКА ДИСЕРТАЦИЈА ИЛИ УМЕТНИЧКИ ПРОЈЕКАТ)

**УТИЦАЈ ДИГИТАЛНИХ МЕДИЈА НА ДЕКОНСТРУКЦИЈУ
КУЛТУРНОГ ИДЕНТИТЕТА ПОЈЕДИНЦА И ДРУШТВА**

кандидата: Боривоја Балтезаревиха, мср подносимо следећи:
(звање, име и презиме кандидата)

РЕФЕРАТ

1. Основни подаци о кандидату, докторској дисертацији/ уметничком пројекту

(Елементарни подаци о кандидату, наслову рада, обиму и библиографским подацима)

Биографски подаци:

Боривоје Балтезаревих рођен је у Нишу 1976. године. Диплому професора енглеског језика и књижевности стекао је 2001. У току 2013. окончао је Мастер студије, на Факултету за културу и медије - одбраном Мастер рада под називом „Медијска манипулација у циљу остваривања интереса мултинационалних компанија“, са оценом 10 (десет), и добио звање дипломирани комуниколог мастер. Као докторанд ФКМ-модул Културолошке науке положио све предвиђене испите са просечном оценом 10 (десет). Био је стипендиста холандског Министарства иностраних послова и по успешно завршеном програму и тренингу, добио је Сертификовану лиценцу „Structural funds“ (2006).

Професионална каријера:

Остварио је више од десет година радног искуства као стручњак за међународну сарадњу и пројекте, и то у области НГО, локалне самоуправе и високог образовања. Последњих година радио је за ИТ фирме из Новог Сада и Београда као наративни и концептуални дизајнер и као преводилац у фирми „Blazaar“, Шпанија.

Научна активност:

Књиге:

1. Vesna Baltezarevic, Radoslav Baltezarevic & **Borivoje Baltezarevic** (2016). Behind the Media Curtain (pp.153) Reviews: prof. dr Mario Plenkovic, prof. dr Milivoje Pavlovic & prof. dr Djokica Jovanovic. Saarbrücken, Germany: Lap Lambert Academic Publishing. ISBN 978-3-659-79694-4.

2. Radoslav Baltezarevic, Vesna Baltezarevic, **Borivoje Baltezarevic** (2016) Leaders as players of a new era, (pp. 305). Reviews: Dobrivoje Stanojevic, Milivoje Pavlovic, Djokica Jovanovic, Saarbrücken, Germany: Lap Lambert Academic Publishing. ISBN-13: 978-3-659-

86741-5.

3. Vesna Baltezarevic, Radoslav Baltezarevic & **Borivoje Baltezarevic** (2016). The Internet as a Tool of Modern Business and Communication (pp. 229). Reviewers: Muhamed Aiinla Omolaja, Mohamer Kabir, Isak Ilija Esema. Saarbrücken, Germany: Lap Lambert Academic Publishing. ISBN 978-3-330-01350-6.

Радови:

1. Балтезаревих Весна, Ђурових Иван, **Балтезаревих Боривоје** (2010): *Виртуелна комуникација*, Међународна конференција, YUINFO, Копаоник 3-6. 03. 2010. Onlajn časopis na adresi: <http://www.e-drustvo.org/proceedings/YuInfo2010/html/pdf/140.pdf>

2. Baltezarević Vesna, **Baltezarević Borivoje** (2013): *European union faces with genetically modified food, rural entrepreneurship: opportunities and challenges*. Rural entrepreneurship: opportunities and challenges, Faculty of Business Economics and Entrepreneurship, Belgrade, 2013. JEL classification: Q13 UDC 606:604.6(4-672EU); 366.54:061.1(100) ISBN 978-86-6069-093-9 COBISS.SR-ID 201890316. (pp. 327-337).

3. Svetislav Milovanovic, **Borivoje Baltezarevic**, Nina Milovanovic (2015): *Personal branding trough the leadership*, International Review 2015 No 3-4. Belgrade. Beograd: Visoka škola za poslovnu ekonomiju i preduzetništvo & Pianoro BO Italy: Medimond S.r.l. International Proceedings Division ISSN 2217-9739; COBISS.SR-ID 192516620, JEL: M12, M13, UDC: 005.322:316.46, (pp. 75-81).

4. Татјана Миливојевић, **Боривоје Балтезаревих** (2015), *Непролазност и савременост магијског мишљења*, Годишњак ФКМ. Београд: Мегатренд. ISSN 1821-0171 COBISS.SR-ID 154265100. UDC 165.19:133.2/.4 159.956 (pp. 461-487).

5. **Боривоје Балтезаревих**, Весна Балтезаревих, Радослав Балтезаревих (2016) *Моларов културни инжењеринг*, Медијски дијалози. Year IX, No 23, Подгорица, Фебруар. ISSN 1800 - 7074; COBISS.CG - ID 12734480, (pp. 357-369).

6. Tatjana Milivojevic & **Borivoje Baltezarević** (2016) *Emotional intelligence- leaders in the service of building trust*, Book chapter Leaders as players of a new era Saarbrücken, Germany: Lap Lambert Academic Publishing. ISBN-13: 978-3-659-86741-5. ISBN-10: 3659867411; EAN: 9783659867415. (pp. 61-94)

7. Svetislav Milovanovic & **Borivoje Baltezarevic** & Nina Milovanovic (2016) *Leaders as personal brands*, Book chapter Leaders as players of a new era Saarbrücken, Germany: Lap Lambert Academic Publishing. ISBN-13: 978-3-659-86741-5. ISBN-10: 3659867411; EAN: 9783659867415. (pp. 115-134).

8. Радослав Балтезаревих Весна Балтезаревих, **Боривоје Балтезаревих** (2016). *Улога информације у креирању искривљене стварности*, Медијски дијалози, Year IX, No. 24, ISSN 1800 - 7074 COBISS.CG - ID 12734480, UDK 316.772.4. (pp. 117-125).

9. Vesna Baltezarević, Radoslav Baltezarević, **Borivoje Baltezarević** (2016): *Who controls the controllers of the internet?* Conferences, INASE, ENERGY, ENVIRONMENT, DEVELOPEMT, Journal of Systems Applications, Engineering & Development, North Atlantic University Union, ISSN: 2074-1308, Volume 10, 2016, (pp. 324-329).

10. Vesna Baltezarević, Tatjana Milivojevic, **Borivoje Baltezarević** (2016). *The Internet as a new phenomenon of the human community*: In The Internet as a Tool of Modern Business and Communication Saarbrücken, Germany: Lap Lambert Academic Publishing. ISBN 978-3-330-

01350-6. (pp. 13-24).

11. Vesna Baltezarević, **Borivoje Baltezarević** & Dragana Jovanović (2016): *Global media on the social scene*: In The Internet as a Tool of Modern Business and Communication Saarbrücken, Germany: Lap Lambert Academic Publishing. ISBN 978-3-330-01350-6. (pp. 25-39).

12. Весна Балтезаревих, Радослав Балтезаревих, **Боривоје Балтезаревих** (2016): *Слобода изражавања у савременом окружењу*. Медијски дијалози, Year IX, No. 25, Podgorica, ISSN 1800 - 7074; COBISS.CG - ID 12734480, UDK:316.774 (pp. 29-38)

13. **Боривоје Балтезаревих** (2016). *Потрага за смислом и слободом личности-Берђајев насупрот Шпенглеру*, Годишњак ФКМ Београд: Универзитет "Џон Незбит". ISSN 2560-3205. COBISS.SR-ID 22837863 УДК 14 Берђајев Н. А.14 Шпенглер О. (pp. 125-136).

14. Vesna Baltezarević, Radoslav Baltezarević, **Borivoje Baltezarevic** (2016). *Intellectual property in the context of the contemporary society*, International Review (3-4), Faculty of Business Economics and Entrepreneurship & Medimond S.r.l. International Proceedings Division Pianoro BO Italy, ISSN 2217-9739, COBISS.SR-ID 227957772; UDC: 330.34; 338.46:008; 347.77/.78. pp. 145-150.

15. Vesna Baltezarević, Radoslav Baltezarević, **Borivoje Baltezarevic** (2016) *Rasprostranjenost viktimizacije i vršenja nasilja na internetu među studentskom populacijom, Temida* vol. 19, br. 3-4, ISSN: 1450-6637; COBISS.SR-ID 140099335. DOI: 10.2298/TEM1604373B (p. 373-387).

2. Предмет и циљ докторске дисертације/уметничког пројекта

(Показати да је реч о оригиналној идеји, значајној за развој научне или уметничке области)

2.1. Предмет истраживања

Предмет истраживања у дисертацији су дигитални медији и њихов утицај на културни идентитет појединца и друштва.

2.1.1. Теоријско одређење предмета истраживања

Теоријско одређење савремених људских интеракција, које се остварују уз посредовање дигиталних медија који представљају нови облик социјализације, унутар виртуелног простора у оквиру кога долази до промена културног идентитета појединца, и друштва, захтева анализу и објашњење досегнутих теоријских сазнања.

Свет савремених технологија пружа одређене предности и могућности, али у том процесу мењају се приоритети појединца и друштва, у складу са ставом да је свака екстензија истовремено и ампутација (McLuhan, 1995). Акцент промена је на личном конформизму и контролабилности, што за последицу има осиромашење квалитета социјалних интеракција. Дигитализација међуљудских односа ствара забринутост у смислу да ли ова појава доводи до роботизације органског бића човека?

Настанак сајбер-културе и виртуелног социјалног живота изазвао је бројне дилеме међу научницима, па и међу самим учесницима у овој врсти друштвене

интеракције. Наше традиционалне представе о простору, пријатељству, љубави, сексу, оспорене су онима што људи раде у сајбер-простору. Да ли је то стварност или заједничка халуцинација, где се тај свет налази, шта људи тамо раде и због чега, нека су од најважнијих питања која се у вези са сајбер-светом постављају (Hamman, 1996: 1).

Тренутно стање зависности од технологије најављено је још у *Манифесту Киборга* ауторке Доне Харавеј средином осамдесетих година: „Узнемирујуће је то колико су наше машине живе, док ми постајемо застрашујуће инертнији” (Haraway, 1990:150). Људска инертност и заводљивост технологије постају додатно забрињавајући у домену интернета, социјалних мрежа и виртуелне стварности, јер наш умрежени живот нуди могућност сакривања од других, док смо истовремено међусобно повезани (Теркл, 2011: 21), и на тај начин стварне односе и вредности замењујемо површним односима. Нове технологије, умрежена егзистенција и виртуелна стварност, резултирају губитком осећаја реалности, која се замењује пројектованом стварношћу. Теркл наглашава да се у виртуелном простору креира лажна слика која временом постаје наша стварна представа која доводи до деконструкције истинског персоналног и културног идентитета појединца и социјалне заједнице у физичком свету (Теркл, 2011: 15) због индивидуалне, социјалне и културне дисоцијације појединца од друштвеног и културног идентитета.

Нови технолошки изуми и из њих проистекли медији, постали су средство модерног идентитетског преобликовања (Brigs & Berk, 2006), јер се људима уместо истинског учествовања у друштвеном животу пружа сурогат друштвености (Fenerback и Thompson, 1995: 18), док се истовремено култура заједнице трансформише у културу изолације у којој се људи не обраћају правим људима већ бестелесним екранима (Макнер, 2006:291).

У култури изолације, културни идентитет појединца, као чиниоца културе друштва, „плива“ у виртуелном сурогат простору без могућности да се ослони на традиционалну културу из које потиче. У симулацији нема дискриминације између доброг и лошег јер избори унутар ње немају консеквенце по стварни живот, тако да комуникација постоје површна, подложна утицају убрзања времена и одсуству дубље анализе и концентрисане пажње. Паралелно друштво прекида континуитет појединца и групе са однегованим традиционалним културним вредностима што доводи до кризе идентитета појединца и заједнице и увод је у њихову деконструкцију. Хуманост је похрањена у центрима за дубинску пажњу, тако да инхибирање тих центара у мозгу доводи до тога да се човек биолошки мења (истраживања пластичности мозга), тако да се неки аутори питају да ли човек улази у својеврсну еволутивну регресију (Greenfield, 2009; Norman, 2017; Ophir et al., 2009; Merzenich, 2009). Индивидуа губи стечене цивилизацијске и културолошке вредности. Прекида се континуитет сећања без чега култура улази у деконструкцију (Кар, 2010: 121), при чему појам деконструкција посматрамо у његовом дословном значењу као разлагање, разграђивање, растакање, односно, рушење.

Теоријски и емпиријски преглед предмета истраживања захтевао је да се у категоријално-појмовном систему дефинишу појмови: дигитални медији, виртуелне заједнице, културни идентитет, култура сећања и деконструкција, како личног, тако и друштвеног културног идентитета.

Дигитални медији, подразумевају све оне медије који користе компјутерске технологије у процесу продукције, дистрибуције и презентације медијских садржаја. Масовни медији и нове технологије играју пресудну улогу, не само у напуштању традиционалне културе, већ и у стварању њене дигиталне наследнице, коју су некритички

прихватиле генерације које долазе. На тај начин медији омогућавају појаву и развој дисконтинуитета културних вредности.

Виртуелне заједнице или псеудозаједнице (како их назива Holmes, 2005:204) представљају „вишедимензионалну друштвену мрежу коју чини комуникација између мноштва чворова (група) подједнаке важности” (Бал, 1997:149), које су саграђене на иронији и игри, за разлику од „реалне заједнице” која је место обавеза и одговорности (Stevenson, 2003:109).

Културни идентитет можемо да дефинишемо као непрегледни скуп различитих акција које на дубљем нивоу од појавног, омогућавају појединцу да се препознаје као припадник одређене друштвене групе (Halperh et al., 2009). Појам идентитет подразумева одговор на питања: Ко сам ја? Ко је други? Односно, идентитет се увек одређује наспрам другог, па је другост, тј принцип разлике у којој се дефинише. Идентитет, колико год био апстрактна категорија, увек је и нешто и нечији. Тражење идентитета претпоставља преиспитивање не само етничких и националних, већ и универзалних културних вредности.

Индивидуа успоставља однос са својом околином и интегрише културу датог друштва у структуру своје личности (Kovačević, 2013:68). Кроз ту социјалну интеракцију индивидуа из средине узима подлогу не само за своју друштвеност већ и за становиште о самој себи.

Питање идентитета питање је саме човекове суштине. Идентитет омогућава осећање континуитета између прошлости, онога што је било некада, онога што је сада и онога што особа мисли да ће бити. Културни идентитет указује на сродне или истоветне културне елементе утемељене у традицији, који се посредством ње препознају и преносе, у настојању одређене групе или заједнице да изнађу и утврде начела своје будуће организације.

Овакво појмовно одређење нас доводи до посебног сегмента културног идентитета који одређујемо као културу сећања појединца или друштвене групе.

Култура сећања је заједничко искуство које се као „историјско сећање“ протеже и на нове генерације и учвршћује идентитет колектива, дајући му временски континуитет и осећање да су његови чланови - преци и потомци - повезани заједничком судбином.

Култура сећања садржи обрасце прераде прошлости у оквиру свакодневне свести, потискивања, релативисања, измишљања, планског заборављања итд., који чине индивидуалне и колективне конструкције, то јест слике прошлости које појединци и групе у одређеним ситуацијама стварају како би уз помоћ прошлости протумачили садашњост, створили визију будућности, те одредили/учврстили сопствене идентитете (Kuljić, 2006).

Овај појам треба сучелити са његовом супротношћу коју је изнедрила управо дигитализација – **културом заборављања**. Дигитално ускладиштење, које није оријентисано на трајност, повезано је са једном сасвим новом димензијом брисања памћења, која води до замене аналогних информација нумеричким кодирањем компјутера.

Деконструкција личног и друштвеног културног идентитета је последица „предавања културе технологији” (Postman 1993:2), јер у процесу преношења људског сећања на спољашње медијуме (*HDD, flash, cloud*) ми истовремено делегирамо део сопствене хуманости. Виртуелна стварност у антрополошком и социолошком смислу представља техничко средство за посредно произвођење стварности, која успоставља пуну контролу над човеком и његовим поступцима (Koković, 2007. 179) што води до отуђења, кризе културног идентитета и немогућности стварања културолошких вредности у

функцији друштвене кохезије засноване на здравој комуникативној размени појединачно-друштво. Управо овде се плаћа цена о којој говори Меклуан: у функцији времена долази до инхибиције капацитета за сналажење у директној социјалној комуникацији и интеракцији, у домену једноставних и спонтаних разговора који су комуникациони предуслов здраве индивидуације, социјализације и социјалне адаптације појединца и заједнице. Последица инхибиције ових процеса је деконструкција и атрофија културног идентитета и вредности појединца и друштва, јер су опстанак постојећих друштвених и културних вредности и стварање нових суочени са симулацијом интеракције.

2.1.2. Операционално одређење предмета

Да би овако дефинисан предмет истраживања могао на целовит начин теоријски и емпиријски да се истражи, рашчлањен је на његове саставне структуралне чиниоце.

Први структурални чинилац предмета истраживања обухвата: методолошки оквир истраживања са тежиштем на формулацији проблема истраживања; одређењу предмета истраживања; постављање научних и друштвених циљева истраживања; дефинисање хипотетичког оквира истраживања; одређивање начина истраживања, и научне и друштвене оправданости истраживања.

Други структурални чинилац предмета истраживања обухвата теоријски оквир истраживања са тежиштем на одређењу појма, историјата и врсти медија који користе компјутерске технологије у процесу продукције, дистрибуције и презентације медијских садржаја.

Трећи структурални чинилац предмета истраживања обухвата: појмовно одређење виртуелних заједница и врсте виртуелних заједница, као и киберпростор као облик друштвеног простора у оквиру кога се изучава појава умреженог живљења и технолошки посредоване комуникације. Такође се разматра однос између физичког и киберпростора.

Четврти структурални чинилац предмета истраживања базира се на појмовном одређењу културе и културног идентитета појединца и друштва, са посебним акцентом на културу сећања и умрежену културу заборављања, као и социјално-психолошким аспектима умрежене културе.

Пети структурални чинилац предмета истраживања обухвата истраживање утицаја изложености дигиталним медијима на појединца: физички, психолошки, социјални, антрополошки и културолошки, као и последице које ова изложеност проузрокује када је у питању културни идентитет појединца и друштва и културне вредности. Такође се разматра депресија виртуелне реалности и околности које доводе до деконструкције културног идентитета појединца и друштва.

Шести структурални чинилац предмета истраживања обухвата приказ резултата емпиријског истраживања утицаја дигиталних медија на деконструкцију културног идентитета појединца и друштва.

Седми структурални чинилац предмета истраживања односи се на закључна разматрања у којима ће бити саопштени синтетички ставови резултата истраживања по главама докторске дисертације.

Временски, предмет истраживања обухватио је период од 2000. до 2018. године.

Просторно, предмет истраживања обухвата територију Републике Србије.

Дисциплинарно, предмет истраживања спада у поље друштвено-хуманистичких

наука, а делом и информационих технологија и захвата више научних области, пре свега, културологије, комуникологије, антропологије, психологије, психологије медија, филозофије културе и социологије културе, базирајући се на мултидисциплинарној теоријској анализи.

2.2. Циљеви истраживања

Научни циљеви истраживања су *дескрипција, класификација и типологизација* савремених културолошких модела који се остварују унутар виртуелно умрежених социјалних група посредством дигиталних медија који нарушавају постојеће културне образце и формирају дигиталну културу и сурогат идентитете.

Значајан ниво научног циља који се жели остварити изразом ове докторске дисертације јесте *откриће и научно објашњење* веза и односа између виртуелних културолошких модела медијски посредоване културе и традиционалне културе; научно објашњење последица одсуства културе сећања и површних интерперсоналних веза унутар дигиталних заједница, те последица нестајања хуманости и превођења и појединачног и друштвеног културног идентитета у фазу деконструкције.

Друштвени циљ истраживања јесте да се оформи јасна, општа слика о појму и месту културног идентитета и опасностима које са собом носи формирање такозване виртуелне културе. Стога је друштвени циљ ове дисертације идентификовање и успостављање критеријума за разликовање традиционалних културних вредности и тако формираних идентитета од повремених, случајних идентитетских улога појединаца у простору који претендује да потисне реални свет. Ово истраживање указује на различите опасности којима води виртуелна култура умрежене егзистенције, која доводи до растакања културног идентитета и која се рефлектује у посредованој и површној комуникацији. Такође, у овој докторској дисертацији понуђени су и модели за препознавање погубног утицаја дигиталних медија и њихове прекомерне конзумације. Утицај медија, питање културног идентитета, селективност информација и њиховог садржаја, проблематика размене информација; представљају основни предуслов напретка цивилизације и друштва.

3. Основне хипотезе од којих се полазило у истраживању

(Објаснити да ли су хипотезе научно потврђене или оборене) Хипотетички оквир истраживања у докторској дисертацији чине једна генерална (општа) и четири посебне хипотезе истраживања.

3.1. Генерална (општа) хипотеза истраживања

Генерална (општа) хипотеза истраживања у овој докторској дисертацији гласи: *Што је виши степен изложености дигиталним медијима, то је већа могућност за деконструкцију културног идентитета.*

3.2. Посебне хипотезе истраживања

Прва посебна хипотеза (Х-1) гласи: *Што је виши степен зависности од употребе технологије у савременом друштву, то је мање присутна култура критичког промишљања или критичког мишљења.*

Индикатори за прву посебну хипотезу су: писани искази у научној и стручној литератури посвећени прекомерној употреби технологије и појави зависности, као и резултати научних истраживања у домену утицаја овог облика зависности на присуство културе критичког промишљања и критичког мишљења.

Друга посебна хипотеза (Х-2) гласи: *Што је виши степен зависности од виртуелних контаката то је мање присутна култура сећања.*

Индикатори за другу посебну хипотезу су: писани искази савремене литературе у земљи и свету на тему виртуелног умрежавања, прекомерног ослањања на виртуелне контакте и последица до којих умреженост у виртуелном простору има на појаву одсуства културе сећања која доводи до прекида континуитета са традиционалним вредностима које су темељ за формирање културног идентитета појединца и друштва.

Трећа посебна хипотеза (Х-3) гласи: *Што је виши степен зависности од дигиталног умрежавања, то је већа могућност за губитак емпатије као суштинске одлике хуманости.*

Индикатори за трећу посебну хипотезу су: писани искази савремене литературе у земљи и свету, као и резултати научних истраживања који указују на то да блиска повезаност са технологијом и дигиталним умрежавањем, које представља сурогат људске заједнице, онемогућава стицање дубљих емотивних односа што доводи до смањења нивоа емпатије, или до њеног потпуног губитка, чиме се угрожава суштинска одлика хуманости.

Четврта посебна хипотеза (Х-4) гласи: *Што је виши степен умреженог живљења и технолошки посредоване комуникације, то је већи ризик изолације појединца и атрофије културног идентитета.*

Индикатори за четврту посебну хипотезу су: писани искази у научној и стручној литератури који се баве проблемом технолошки посредоване комуникације која се одвија у различитим облицима умреженог живљења што резултира процесом који културу заједнице трансформише у културу изолације. У култури изолације, културни идентитет појединца, као чиниоца културе друштва, постепено атрофира, због чега су честе кризе идентитета појединца, као дела заједнице, јер је у површним дигиталним односима прекинут континуитет однегованих традиционалних културних вредности.

На основу добијених резултата закључено је да је генерална хипотеза потврђена и да је утврђено да виши степен изложености дигиталним медијима, доводи до деконструкције културног идентитета.

Прва посебна хипотеза није потврђена, односно анализа добијених резултата показује да није утврђено да виши степен зависности од употребе технологије у савременом друштву, доводи до умањења присутности културе критичког промишљања или критичког мишљења.

Друга посебна хипотеза је потврђена и утврђено је да виши степен зависности од виртуелних контаката доводи до мањег присутна културе сећања, јер утиче на умањење повезаности са примарним колективом, што доводи до прекида континуитета сећања и прихватања туђих културних вредности.

Доказано је и да је дигитално депоновање и чување фотографија и докумената без утицаја на прекид културе сећања.

Трећа посебна хипотеза делимично је потврђена, односно доказано је да виши степен зависности од дигиталног умрежавања, утиче на већу могућност за губитак емпатије као суштинске одлике хуманости. Доказано је да технолошки посредована комуникација и површност дигиталних односа утичу на ниво емпатије и да технолошки посредована комуникација доводи до угрожавања хуманости.

Није потврђена хипотетичка претпоставка да зависност од употребе дигиталних медија угрожава хуманост.

Четврта посебна хипотеза делимично је потврђена. Утврђено је да виши степен умреженог живљења и технолошки посредоване комуникације доводи до већег ризика од изолације појединца и кризе културног идентитета, као и да формирање лажног идентитета у виртуелном свету доводи до прекида традиционалних културних вредности појединца и друштва.

Није доказано да умрежавање доводи до ризика од изолације.

4. Кратак опис садржаја

Докторска дисертација је структурирана тако да поред уводних садржи шест тематских целина, закључна разматрања, преглед коришћене литературе и прилог: упитник по коме је обављено истраживање.

1. Методолошки оквир истраживања
2. Дигитални медији
3. Виртуелне заједнице или псеудо заједнице
4. Култура, сајбер култура и култура сећања и култура заборављања
5. Криза и деконструкција културног идентитета појединца и друштва
6. Резултати истраживања и њихова анализа и
7. Закључна разматрања

У првом поглављу дат је методолошки оквир истраживања са тежиштем на формулацији проблема истраживања; одређењу предмета истраживања; постављање научних и друштвених циљева истраживања; дефинисање хипотетичког оквира истраживања; одређивање начина истраживања, и научне и друштвене оправданости истраживања.

У другом поглављу дат је теоријски оквир истраживања са тежиштем на одређењу појма, историјата и врсти медија који користе компјутерске технологије у

процесу продукције, дистрибуције и презентације медијских садржаја.

Треће поглавље бави се појмом виртуелних заједница и врстама виртуелних заједница, као и сајбер простором, као обликом друштвеног простора, у оквиру кога се изучава појава умреженог живљења и технолошки посредоване комуникације.

Четврто поглавље базира се на појмовном одређењу културе и културног идентитета појединца и друштва, са посебним акцентом на културу сећања и умрежену културу заборављања, као и социјално-психолошким аспектима умрежене културе.

Пето поглавље обухвата истраживање утицаја изложености дигиталним медијима на појединца: физички, психолошки, социјални, антрополошки и културолошки, као и последице које ова изложеност проузрокује када је у питању културни идентитет појединца и друштва и културне вредности. Разматрана је и депресија виртуелне реалности и околности које доводе до деконструкције културног идентитета појединца и друштва.

Шесто поглавље обухватило је приказ резултата емпиријског истраживања утицаја дигиталних медија на деконструкцију културног идентитета појединца и друштва.

Закључна разматрања дају преглед теоријских и емпиријских резултата истраживања. Указује се на то да нема сфере човековог живота која није прожета технологијом и умреженошћу. Последица дигитализације је пре свега пре свега отуђење, јер амплификавањем дела нас који процесуира велики број информација уз помоћ *онлајн* претраживача, ми истовремено умртвљујемо наше најинтимније, најличније људске особине: перцепцију, памћење, разум, емоције.

У овом делу докторске дисертације дају се и предлози у ком смеру треба да се креће људско друштво, у ери дигитализације, да би се умањили негативни ефекти који доводе до отуђености и деконструкције идентитета човека, као јединке и као припадника друштва.

5. Остварени резултати и научни допринос

(Конкретно навести допринос научној, стручној или уметничкој области)

Научни резултат остварен теоријским и емпиријским истраживањем ове докторске дисертације јесте *откриће и научно објашњење* веза и односа између виртуелних културолошких модела медијски посредоване културе и традиционалне културе; научно објашњење последица одсуства културе сећања и површних интерперсоналних веза унутар дигиталних заједница, те последица нестајања хуманости и превођења и појединачног и друштвеног културног идентитета у фазу деструкције.

Будући да је овакав предмет истраживања ретко дотицан у научним истраживањима, значајан допринос резултата истраживања у овој докторској дисертацији дат је кроз примену предвиђених метода, техника, инструмената и поступака у истраживању предметне теме.

Дисертација је систематизовала досадашња расположива научна сазнања о утицају дигиталних медија на деконструкцију културног идентитета појединца и друштва и проширила их новим теоријским сазнањима која, базирајући се на мултидисциплинарној теоријској анализи, представљају значајан допринос првенствено научној области културологије у пољу друштвено-хуманистичких наука, затим и сродним областима као што

су антропологија, филозофија и социологија културе. Дисертација кандидата Балтезаревића представља, такође, важан допринос комуникологији и теорији и психологији медија.

Научни допринос ове дисертације огледа се у јединственом приступу теми која се тек развија, кроз приказ узрочно-последичних научних објашњења ефеката масовног прихватања дигитализације комуникације која прети да прерасте у дехуманизацију човека, културе и друштва.

Допринос овог рада је и у доказивању важности поновног успостављања критичког и рефлексивног простора, кроз истраживање технолошког развоја и његовог утицаја на културни идентитет и вредности појединца и друштва. .

Друштвени допринос постигнут је давањем јасне слике о појму и месту културног идентитета и опасностима које са собом носи формирање такозване виртуелне културе. Стога је друштвени циљ ове дисертације достигнут кроз идентификовање и успостављање критеријума за разликовање традиционалних културних вредности и тако формираних идентитета од повремених, случајних идентитетских улога појединаца у простору који претендује да потисне реални свет. Истраживање је указало на различите опасности којима води виртуелна култура умрежене егзистенције, која доводи до растакања културног идентитета и која се рефлектује у посредованој и површној комуникацији. Такође, у овој докторској дисертацији нуде се и препоруке за даље истраживање.

6. Закључак

(Навести да је докторска дисертација/уметнички пројекат урађена у свему према одобреној пријави, да је оригинално и самостално научно или уметничко дело и да су се стекли услови за његову јавну одбрану)

Докторска дисертација под називом: „**УТИЦАЈ ДИГИТАЛНИХ МЕДИЈА НА ДЕКОНСТРУКЦИЈУ КУЛТУРНОГ ИДЕНТИТЕТА ПОЈЕДИНЦА И ДРУШТВА**“ кандидата Боривоја Балтезаревића, мср урађена је у складу с одлуком о одобравању израде дисертације. Кандидат је тему обрадио на 280 стране, при чему 253 стране чини излагање о проблему и предмету истраживања.

Тема је сложена и мултидисциплинарна и припада научној области друштвено - хуманистичких наука, а делом и информационах технологија и захвата више научних области, пре свега, културологије, комуникологије, антропологије, психологије, психологије медија, филозофије културе и социологије културе, базирајући се на мултидисциплинарној теоријској анализи.

Тема докторске дисертације је методолошки коректно заснована, научно и друштвено оправдана због укупног значаја којег има *откриће и научно објашњење* веза и односа између виртуелних културолошких модела медијски посредоване културе и традиционалне културе; научног објашњења последица одсуства културе сећања и површних интерперсоналних веза унутар дигиталних заједница, те последица нестајања хуманости и превођења и појединачног и друштвеног културног идентитета у фазу деконструкције.

Тема докторске дисертације је веома актуелна и још увек недовољно заступљена у научној литератури, због чега је разрада предмета дисертације захтевала прожимање битних, расположивих, теоријских ставова и резултата спроведеног истраживања и њихово смислено и аргументовано исказивање као сазнајне, научно и практично применљиве

целине.

Дисертација је писана коректним језиком науке, јединственим и јасним стилем. Одабрана литература и извори су примерени потребама рада како по квалитету садржаја, тако и по обиму. Коришћени извори обезбедили су свеобухватну основу за битна закључивања о проблему и предмету истраживања, као и за доказивање постављених хипотеза.

Комисија за оцену завршног рада/докторске дисертације је, на основу свега изложеног, закључила да је докторска дисертација под називом: „**УТИЦАЈ ДИГИТАЛНИХ МЕДИЈА НА ДЕКОНСТРУКЦИЈУ КУЛТУРНОГ ИДЕНТИТЕТА ПОЈЕДИНЦА И ДРУШТВА**“ оригинално и самостално научно дело кандидата Боривоја Балтезаровића, мср и да садржи наведене научне доприносе, те предлаже наставно-научном већу Факултета за културу и медије, Мегатренд универзитета да одобри њену јавну одбрану.

Место и датум:

Чланови Комисије за оцену подобности кандидата и теме докторске дисертације/уметничког пројекта

Проф. др Татјана Миливојевић, ментор,
Факултет за културу и медије,
Мегатренд универзитет, Београд

Проф. др Драган Никодијевић, члан,
Факултет за културу и медије,
Мегатренд универзитет, Београд

Проф. др Живко Кулић, члан,
Правни факултет,
Мегатренд универзитет, Београд
